

A háddzs és Nyugat-Afrika

Keserű Dávid

A háddzs

NAPONTA

t ö b b mintegy milliárd muszlim hívő imádkozik Mekka felé fordulva, New Yorktól az Egyesült Arab Emirátusokon át egészen a Fülöp-szigetekig. Az iszlám feltörekvő, az egyik legdinamikusabban fejlődő, óráról-óra új követők ezreit szerző vallás. Jelenleg elsősorban két országban, Indiában és Kínában hódít, de nem feledkezhetünk meg a rohamos ütemben gyarapodó balkáni, nyugat-európai, valamint amerikai muszlim közösségekről sem.

Az iszlám vallás öt alappillért különböztet meg, melyek betartása és teljesítése a legfontosabb teendők egy híthú muszlim életében. Az első és legalapvetőbb tétel a hitvallás (saháda), melyben kijelentik, hogy Allah az egyetlen, igaz isten, és Mohamed az ő prófétája. A második pillér az ima (szaláh), ennek lényege a Mekka felé fordulva elvégzett napi ötszöri fohász. A következő tanítás az adakozás (zakát), a szegények segítése a vallásgyakorlat nélkülözhetetlen eleme. Az iszlám negyedik oszlopának számító, ramadán-havi böjt (szaum) alatt nem szabad ételt és italt fogyasztani, de csak napkelte után napnyugtáig szól a tilalom. Az utolsó alaptétel a zarándoklat (háddzs), amely szerint valamennyi muszlim hívőnek életében egyszer kötelező Mekkába vándorolnia, ha egészségi állapota, illetve anyagi helyzete ezt megengedi.

Szaúd-Arábiában található Mekka szent városa, az iszlám vallás központja és egyben Mohamed próféta sírhelye. A háddzs mára a világ legnagyobb zarándoklatává vált, évente nem kevesebb

mint két millió ember vándorol Mekkába, Dzul Hiddzsza (az iszlám utolsó hónapja) 7. és 13. napjai között. A háddzs dátuma változik, így minden évben máskor indulnak útnak a muszlim hívők. A mekkai turizmus az év más szakaszaiban is népszerű, de a háddzsot csak az említett időszakban lehet végrehajtani.

A Mekkába történő utazás pontos tervezést igényel. Úgy tartják, hogy a jó zarándoknak legalább fél évvel a tervezett út előtt meg kell kezdenie a felkészülést, és mind szellemileg, mind fizikailag éretnek kell lennie. A vándor a háddzs tapasztalatait később megosztja másokkal, elősegítve hittársai sikeres zarándoklatát. A mekkai zarándoklathoz a szaúd-arábiai állampolgársággal nem rendelkező hívőnek különleges vízumot kell beszereznie. Ehhez a lakhelyéhez legközelebb eső mecsetből kell igazolást kérnie, hogy tanúsítsa, igaz muszlim. A 45 év alatti nők csak mahram (férfi kíséző), vagy családjuk rangidős férfitjának kíséretében léphetnek be az áhított városba, a közöttük lévő rokoni kapcsolatot bizonyítaniuk kell. A 45 év feletti nőknek „csupán” igazolniuk kell, hogy egy szervezett mekkai turistacsoport tagjai, valamint engedéllyel rendelkeznek, melyet férjük, vagy az apjuk állított ki. Mindezek mellett az összes látogató számára kötelező az agyhártyagyulladás elleni védőoltásról kapott igazolás beszerzése. A vízum csak a Mekkába való utazásra jogosít, más vidékek felkereséséhez külön meghatalmazással is rendelkezni kell. A városba csak muzulmánok léphetnek be, a többi vallás képviselőit a hatóságok kitiltották.

A mekkai utazások gyakran a szaúd-arábiai Dzsidda város repterén kezdődnek. A mekkai turizmus dinamikus fejlődése óta a légikikötőben két terminált alakítottak ki a közel két millió látogató fogadására. A reptérről közvetlenül Mekkába induló buszjáratok rendszerint túlszűfoltak, így előfordulhat az is, hogy egy pár kilométeres szakasz több órán át tart. Ezt a zarándokok a háddzsál járó küzdelemnek tekintik. A buszokon gyakran elromlik a légkondicionáló berendezés, ezért érdemes az utazócsomagba törölközőt bekészíteni. Az út mentén rengeteg akadályba ütköznek a vándorok. Többek között szabálytalanul parkoló, vagy lerobbant autóbuszok, balesetek és az ezekből fakadó veszekedések tartják fel a forgalmat, illetve gyakorta okoznak bonyodalmat azon taxisofőrök, akik a minél több fuvar érdekében sorozatosan megszegik a közlekedési szabályokat. Manapság a zarándokok különféle utazási irodák kínálataiból választhatnak attól függően, hogy egyszerű, vagy luxus háddzs utat képzelnek el. Mindenféle lehetőség adott az egyszerű fapados járatoktól kezdődően, az első osztályon való utazáson át a mekkai ötszallagos hotelekben történő megszállásig. A háddzs-szertartásokhoz kapcsolódóan számos ajándéktárgyat is lehet igényelni, ha valaki elfárad a bandukolásban, frissítővel várják az utazásszervező cégek munkatársai.

Érdekességek

A szaúdi hatóságok és közigazgatási szervek

- 2006 decemberében 3200 drogtesztet végeztek a buszsofőrök körében, ebből 11 pozitív lett;
- készítettek egy esettanulmányt, melynek fókuszában egy Mekkát, Minát, az Arafát-hegy területét és a Muzdalifa-síkságot összekötő vasútvonal ötlete állt. Így a háddzs alatt használt 70000 buszjáratot 45000-re tudnák csökkenteni;
- terybe vették, hogy Medinát Dzsiddán keresztül összekötik Mekkával. A vonat 300 km/h-s sebességgel haladna, így a Mekka-Medina út fél óra, a Medina-Dzsidda út pedig két óra lenne. A projekt kezdetének dátumát még nem tűzték ki.

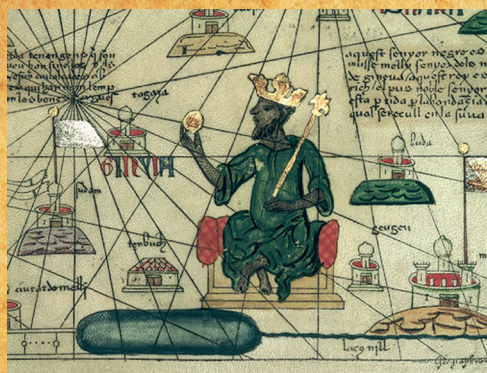
2007-ben Dzhanar-Alijev Magomed-Ali, egy 63 éves csecsen nyugdíjas biciklivel tette meg az utat, kaukázusi otthonától Mekkáig és vissza. Útja során 13 országot érintett, miután az édesanyja megjelent álmában, és azt mondta neki, hogy biciklivel kell teljesítenie a háddzsot. Azerbajdzsánon, Iránon, Irakon keresztül haladt, itt azonban amerikai katonák összetörték a biciklijét. Kénytelen volt visszatérni Iránba, és kerülő úton, Örményországon, Grúzián, Törökországon, Szírián és Jordánián keresztül megtenni az utat.

A szertartás

A Mekkába történő megérkezés után a jó egészségnek örvendő részt vesznek a hagyományos rituálékban. A szertartások többsége a Korán eseményeit dolgozza fel. Első lépésként a hívők felveszik hagyományos zarándok ruháikat (ihram), majd hétszer egymás után az óramutató járásával ellentétes irányban körbesétálgák a Kába-követ. A következő rituálét száznak hívják (ez szó szerint futást jelent). Ekkor lényegében a Szafa és a Marwa dombjai között sétálnak oda és vissza, az előzőekhez hasonlóan hét alkalommal. Ez az a hely, ahol Ábrahám próféta szolgálója kétségbeesetten bolyongott, miközben vizet keresett a fiának, Izmaelnek. A Korán szerint egy kút jelent meg a dombok között. A háddzs ezt követő szakaszai az Arafát-hegyen folytatódnak. Mohamed itt mondta el az utolsó prédikációját, és ivott a Nagy Mecsetben lévő Zamzam-kútból. A muszlimok úgy hiszik, hogy ez az a kút, ahol Allah vizet fakasztott a sivatagban vándorló Hágárnak és Izmaelnek. A zarándokok napnyugtakor a Muzdalifa-síkságra mennek, ahol a szabad ég alatt alszanak, és hét kavicsot gyűjtenek össze. Ezekkel a kavicsokkal másnap megdobálják a sátán szimbólumának számító három kőoszlopot. Ezután állatáldozat következik, majd a szertartás az újjászületést jelképező rituális hajvágással folytatódik. A zarándoklat végén ismét hétszer körbejárják a Kába-követ. Egy hitű muszlim számára a Mekkába történő zarándoklat egy életre szóló tapasztalat.

A nyugat-afrikai zarándoklat rövid története

Az első nyugat-afrikai zarándokok a 12. század elején indultak Mekkába. A legnépszerűbb út a keleti mediterráneum egyik legnagyobb, és leghíresebb városán, Kairón keresztül vezetett. Az utat főként előkelők és uralkodók tették meg, mivel nekik volt pénzüik az útiköltségekre. Elsősorban Mali uralkodóinak híres zarándokútjai maradtak emlékezetesek. A kor legjelentősebb zarándoklata Musza manszához kapcsolódik, aki utazása során a mai Mauritániát, Algériát és Egyiptomot is érintette. Kairói látogatásának itáliai kereskedők is szemtanúi voltak, akik aztán továbbadták Európában az uralkodó történetét. Musza manszát egy egész karaván, több tízezer ember kísérte. A hiedelem szerint az összes ember brokátot és perzsa selymet viselt. A teherhordó tevék szinte mindegyike 300 font aranyat cipelt. Az uralkodó lóháton utazott, az előtte haladó 500 rabszolga mindegyike egy-egy tömör aranybotot cipelt. Musza mansza pazar ruházata és követőinek példás viselkedése jó benyomást tett a karaván által érintett területek népeire. Al-Umarí történész

Muszát követően 12 évvel érkezett Kairóba, de az emberek még mindig tisztelettel emlegették a nagy vezér nevét. Musza annyi aranyat hozott a kairói piacra, hogy a nemesfém évtizedekre teljesen elvesztette értékét. Szintén nevezetes és nagyszabású utazást tett Mekkába Aszchia Mohamed, a Szongai Birodalom uralkodója. Az 1497-es zarándoklatra 1000 gyalogos, 500 lovas, és a kor egyik kiemelkedő iszlám teológusa és történetírója, Mahmúd Kati kísérette, aki A tudás keresőjének krónikája című könyvében beszámolt az út során szerzett élményekről, tapasztalatokról. A császár hasonlóan Muszához rengeteg aranyat költött el a kairói piacon, alamizsnát osztott a szegényeknek, sőt egy szállást is vásárolt a városban, mely későbbiekben a Nyugat-Afrikából érkező vándorok pihenőhelyéül szolgált. Nemes cselekedeteinek elismeréseként Mekkában a „feketének kalifája” jelzővel illették. A hazafelé vezető útja során számos muzulmán tudós csatlakozott hozzá, akik a jövőben a birodalom tanítóivá, tanácsadóivá, hivatalnokaivá váltak.

Érdemes megjegyezni, hogy a nyugat-afrikai háddzsnak óriási jelentősége volt, hiszen egyrészt ennek köszönhetően a Mediterráneum, Európa, és a Közel-Kelet megismerte a nyugat-afrikai, főként a Mali Birodalom kultúráját, társadalmát, gazdagságát. Másrészt az arab térképészek ábrázolásaikon immáron feltűntették a nyugat-afrikai birodalmakat. A kereskedelemre is nagy hatást gyakoroltak az utazások, a nyugat-afrikai és mediterrán térség közötti kapcsolatok megélnkültek. Az utolsó híres – bár nem kimondottan Nyugat-Afrikához kapcsolódó – háddzsa 1904-ben került sor, ez Darfúr utolsó szultánjának, Ali Dinarnak a nevéhez kötődik.

A köznép számára csak a 15. századtól vált általánossá a zarándoklat. A nyugat-afrikai hitű muszlimok a 14. századtól a 20. század közepéig nagyrészt gyalog tették meg a hosszú utat Mekkába. Hasonló érzelmi és spirituális kötődést éreztek a „Kelet isteni városai” (Mekka, Medina, Jeruzsálem) iránt, mint a kereszteslovagok. A Szenegáltól

Szudánig terjedő vidék mindegyikéről érkeztek vándorok. Olyan ismert központokból indultak útnak, mint Timbuktu és Szokoto. A szavannán keresztül haladtak, egészen Darfúrig, innen a Nílus mentén folytatták útjukat tovább Shendi felé. Ezután Kairó felé vették az irányt, vagy a Vörös-tenger két kikötőjét, Sawakint és Massawát érintve áthajóztak Dzsiddába. A zarándoklat nem volt egyszerű a nyugat-afrikaiak számára, de éppen ez erősítette meg hitüket, ugyanis ezáltal nagyobb isteni jutalmat reméltek. A Mekkába vezető út tele volt veszélyekkel: banditák, fosztogatók, vadállatok, fertőzések, víz- és élelemhiány tizedelték a karavánokat. Többen feladni kényszerültek álmu-kat, és visszafordultak. A szerencsések néhány hónap alatt megtették az utat, a többségnek azonban évekig tartott, és tart napjainkban is.

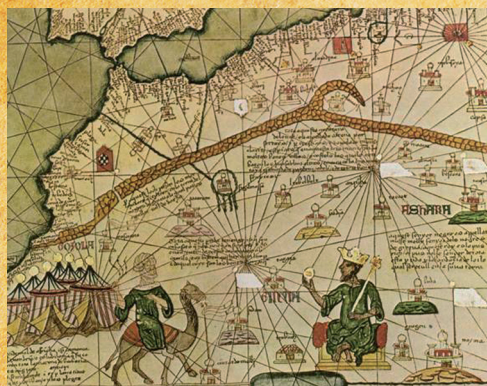
A nyugat-afrikai zarándoklat öröksége

A száraz évszakban a nyugat-afrikai fulbe törzs (a legnagyobb nomád népcsoport a világon) számos tagja elzarándokol Mekkába. Minden évben áthaladnak a kontinensen, a szavannák mentén, Kamerunon, Csádon, Szudánon keresztül. A zarándokok negyötöde Nigéria és Niger egyes területeiről érkezik, a többiek pedig Nyugat-Afrika egyéb térségeiből. A gyalogosan útra kelő vándorok száma napjainkra az utazók csupán 6%-át teszi ki. Ez főként az ötvenes-hatvanas években kialakított „mértani” határok átjárhatatlanságának, a politikai, katonai villongásoknak, és a repülés elterjedésének következménye. Azonban még így is több mint 15000 zarándok határozza el, hogy az évszázados hagyományoknak megfelelő módon vág neki a hosszú kalandnak. A szárazföldi útvonalak jelentős társadalmi, politikai és gazdasági hatásait figyelhetjük meg az utazás során érintett országok tekintetében, mivel sokan letelepednek útközben. A zarándokok magukkal hozzák hagyományait, tapasztalataikat és kultúrájukat, így a Mekkába vezető út egyfajta kulturális és gazdasági „tapasztalatcseré” is egyben. A háddzson résztvevők sokszor teherautókon és vonaton utaznak, melynek költségeit az egyes településeken való fellépések, alkalmi munkavállalások után járó pénzből fizetik ki. Az ideiglenes munkavállalásnak induló kapcsolatok gyakran állandóvá válnak, a zarándoklat pedig félúton elakad. Ezért sem szokatlan, ha a szudáni településeken fulbe, vagy hausza etnikumú emberekbe botlik a látogató. Ráadásul sokszor családostól utaznak, ezáltal jelentős átmeneti lakosságát alkotják többek között a szudáni Gezira és Gedaref tartományoknak. Az sem ritka, hogy negyedik, ötödik generációs bevándorlók élnek

egyes településeken, igaz ők azt állítják, ez csak egy ideiglenes állomás a Mekkába vezető útukon. Egy biztos, a kontinensen áthaladó zarándokútnak óriási kulturális hagyatéka van.

Nigéria és a háddzs

Az 1950-es évek derekán Alhaji Abubakar imám – az akkor még Nagy-Britanniához tartozó Észak-Nigéria képviselőházában –, az Északi Népek Kongresszusában felvetette egy háddzs iroda létrehozását Dzsiddában. A központ a nigériai zarándokokról történő gondoskodást célozta meg. A kezdeményezést kisebb változtatásokkal ugyan, de elfogadták a képviselők. Ennek értelmében kineveztek egy felügyelőt, aki elkísérte, és vezette a nigériai muszlimokat a háddzs időszaka alatt. A javaslat tartalmazta a szállásra és valutaváltásra vonatkozó szabályokat, illetve egy alapítvány létrehozásának részleteit, melynek feladata a zarándoklatra vállalkozó hívők részére nyújtott anyagi segítség volt. Abubakar álma teljesült, minden terve és ötlete meleg fogadtatásra talált. A zarándokok vezetőjének Ahmadu Bellot nevezték ki első ízben, aki egészen az 1966-os meggyilkolásáig betöltötte a pozíciót.

A háddzs szervezés később fokozatosan elveszítette önzetlen mivoltát. Megjelentek az egyéni ügynők, és az alapítvány családoknak köszönhetően nem tudta teljesíteni a kitűzött célokat. Az 1970-es évek közepén a nigériai kormány megszüntette a zarándokutak szervezésének privát jellegét, és felállította a Nigériai Zarándok Tanácsot (NPB), amely kizárólagos hatáskört kapott a háddzs megszervezésére. A testület, megalakulását követően azonnal szembetalálta magát a túlburjánzott bürokrácia akadékoskodásaival, majd a Nigériai Légitársaság rugalmatlanságával is. 1979-től a Tanács képtelen volt megbirkózni a zarándokok növekvő számával, a második köztársaság belpolitikája, korrupt szervezeti rendszere és hatástalansága mind-mind hozzájárultak a szervezet összeomlásához. A problémák megoldásának érdekében a Nigériai Iszlám Biza-

lom nevű szervezet a Nigériai Zarándok Tanáccsal együttműködve egy háddzs-dzsál foglalkozó nemzeti konferenciát szervezett Zariában. A konferencia végén kibocsátott deklaráció világosan jelezte a gondokat. A nyilatkozat teljes autonómia biztosítását kérte a Tanács számára, továbbá leszögezte, hogy a továbbiakban politikai pártállástól, vagy egyéb személyes indoktól mentesen, kizárólag iszlám vallási érdekek alapján nevezi ki hivatalnokait.

Az említett problémákon kívül az NPB létrehozása önmagában konfliktust szított. A kereszténység nevében felszólaló képviselők úgy érezték, hogy a Tanács létrehozása az iszlám vallás elsőbbségét hirdeti. A zarándokutakra elköltött pénzeket a sajtó is élesen bírálta, negatív képet festve ezzel a muzulmánokról. A kormány engedett a nyomásnak, és leállította az utazásra fordítható támogatások folyósítását. A Nigériai Központi Bank 1978-as jelentése szerint nem kevesebb, mint 41 millió nairét költöttek a háddzs finanszírozására. Ez a teljes lakosság összes utazási költségének közel 30%-át, a szolgáltatási szektor majd 3%-át tette ki. A keresztény „kampány” szószólói azonban nem elégedtek meg ennyivel, pénzt követeltek keresztény zarándokutakra, nem kis fejfájást okozva ezzel a kormánzatnak, és a keresztény hittudósoknak is. Az ügyet illetően több kérdés is felmerült a teológusokban. A keresztény, vagy az iszlám hagyományoknak megfelelően kellene kidolgozni Ádám gyermekeinek zarándokleitait? Szükség van-e egyáltalán keresztény zarándoklatokra?

A kezdeti bizonytalanságot követően erőre kapott a keresztény mozgalom, képviselői rövidesen helyet kaptak a Tanácsban, reformokat elindítva ily módon. A Nigériai Légitársaság szállítási monopóliumát megszüntették, illetve létrehozták a Háddzs Megtakarítási Tervet, melynek ötletét Malajziától vették át, ahol rendkívül sikeresen működik az utazás pénzügyi lebonyolítása. Azonban az említett dekrétum elfogadása óta eltelt évek során sem oldódott meg a háddzs szervezés, a felelősség folyton változott a minisztérium, vagy különböző bizottságok között. Az 1996-os háddzs lebonyolítása mind pénzügyi, mind szervezési szempontból hagyott kívánnivalót maga után, ezáltal bebizonyítva, hogy a politikai döntések önmagukban nem oldják meg a gondokat.

Napjainkban a Nigériai Nemzeti Háddzs Bizottság (NAHCON) biztosítja a zarándokok kényelmes utazását a szent városba. A legutóbbi, 2008-as háddzs során a NAHCON 85000 repülőjegyet foglalt le a hívők számára. A nigériai muszlimok rengeteg utazási iroda, légitársaság és csomagszállító cég közül válogathatnak, járatok százai indulnak Dzsiddába.